

УДК 271.2-675 Флоровски Г. В.
271.2-675(100)"19"
27-675:061.2(100)"19/20"
DOI: 10.5937/sabornost9-9779
Оригинални научни рад

Јулија Видовић*

Католички институт, Париз

У служби уједињења хришћана — екуменско прегалаштво оца Георгија Флоровског и његов допринос оснивању Светског савета цркава

Abstract: Богословски „портпарол“ Православне цркве на заседању ССЦ у Амстердаму (1948) био је о. Георгије Флоровски, који је већ тада важио за најзначајнијег православног представника екуменског дијалога. У овом истраживању ћемо у првом реду издвојити неколико важних момената у процесу образовања ССЦ, да бисмо се потом осврнули на екуменску активност оца Георгија и на тај начин расветлили, колико нам је то овде могуће, његов значај и утицај, с једне стране, а са друге актуелност његове мисли и дела за нас данас.

Key words: Георгије Флоровски, Светски савет цркава, екуменизам, јединство Цркве.

Године 1948, на скупштини у Амстердаму, на коју се окупило преко 1400 учесника, међу којима и 351 званични представник 147 цркава из 44 земље, основан је Светски савет цркава. Богословски „портпарол“ Православне цркве на овом заседању био је педесет и петогодишњи отац Георгије Флоровски (1893–1979), који је већ тада важио за најзначајнијег православног представника екуменског дијалога. Иако не можемо улазити у детаље оснивања Светског савета цркава¹, сматрамо неопходним да у првом реду издвојимо неколико важних момената у процесу његовог образовања да бисмо се потом осврнули на екуменску активност оца Георгија и на тај начин расветлили, колико нам је то овде могуће, његов значај и утицај, с једне стране, а са друге актуелност његове мисли и дела за нас данас. Данас, када се полако припремамо за обележавање 70-те

* julijavidovic@yahoo.fr

¹ За детаљније упознавање са историјатом Екуменског покрета упућујемо на студију Тома са Е. Фицџералда (Fitzgerald, 2004. Нарочито 6. поглавље „The Founding and Development of the World Council of Churches“, 103–126). Када је у питању настанак Светског савета цркава видети студију: Visser t’Hooft, 1982.

годишњице од настанка Светског савета цркава, указивања оца Георгија приликом његовог обраћања на скупштини у Амстердаму и извештаја који је поднео непосредно после скупштине, делују више него актуелна и могу послужити као оријентир православнима који се интересују за овај домен богословске мисли и делатности.

1. Историјски пресек образовања Светског савета цркава

У првих неколико деценија XX века, а нарочито по окончању Првог светског рата, осетила се потреба да се под призмом нових историјских околности сагледа питање разједињеног хришћанства. Са великим ратовима дошло је до померања хришћана са њихових вековних огњишта, што је довело до живих и динамичних сусрета са представницима других конфесија. Пред њима се готово на сваком кораку постављало питање о узроцима њихове разједињености као и о начинима на које би се поменута разједињеност могла превазићи. Ово се практично манифестовало у раду различитих удружења и организација које су почеле да ничу по окончању рата, а које су у своје чланове убрајале разједињене хришћане². Како је њихов друштвени утицај све више растао тако се стварала и потреба да се њихова активност координише и подведе под окриље самих Цркава, а то је изискивало и отварање озбиљног теолошког дијалога.

Као први отворени подстицај од стране Цркве у правцу удруживања хришћана сматра се историјска енциклика Васељенске патријаршије из 1920. године³. Осим тога што је представљала позив хришћанима да се уједине око заједничке друштвено-социјалне службе (успостављање заједничких харитативних делатности) и теолошког дијалога (оснивање конференција за испитивање теолошких питања и доктринарних разлика), она је уједно идентификовала неколико важних тачака на којима је сарадња међу хришћанима и Црквама могла без оклевања да почне: рад на отклањању узајамног неповерења и огорчености изазваних прозелитизмом и унијаћењем, нарочито на Истоку и, следствено томе, надилажењу страха од другог кроз његово упознавање, где он више није сматран странцем и туђином, већ ближњим, који је позван да буде сателесник и садејственик јединственог Тела Христовог (Еф 3, 6).

Следујући овим смерницама, јула 1937. године, два најзначајнија екуменска покрета *Живои и рад* и *Вера и њоредак*, на одвојеним заседањима, доносе одлуку о уједињењу у јединствено тело које ће понети назив Светски савет цркава. Том приликом именовано је по седам чланова из сваког

² Наведимо само неколико најутицајнијих: Хришћанска заједница младих људи, Светска хришћанска студентска федерација, Светски мисионарски савет, Светски савет хришћанског образовања, Светска алијанса за унапређење међународног пријатељства преко цркава, као и два покрета, *Живои и рад* и *Вера и њоредак*.

³ Види: Patelos, 1978, 30–31.

покрета, дакле свеукупно четрнаест представника, који су имали задатак да осмисле начин на који би се остварило ово уједињење. Међу седам представника изабраних из покрета *Вера и њоредак* био је и отац Георгије Флоровски⁴, а председавајући Организационим одбором био је архиепископ Герман Тиатирски, који се иначе сматра сачиниоцем нацрта Енциклике из 1920. године. Речено јасно сведочи о томе да су православни представници одиграли значајну улогу у постављању камена темељаца Светског савета цркава.

Пред само издијање Другог светског рата, маја 1938. године, у Утрхту се састаје Организациони одбор како би се утврдила теолошка основа на којој би се Савет заснивао. Том приликом одлучено је да се за теолошку основу узме основа покрета *Вере и њорейка*, која гласи: „Светски савет цркава је удружење Цркава које прихватају Господа Исуса Христа као Бога и Спаситеља“⁵. Поред утврђивања теолошке основе Савета разговарало се и о начинима на који би Цркве приступале у његово чланство као и о ауторитету који би Савет могао имати. Позив за Генералну скупштину, најпре планирану за 1941. годину, био је упућен у октобру–новембру 1938. године Црквама које су већ биле учеснице поменута два покрета. Међутим, са издијањем Другог светског рата, одржавање скупштине одлаже се до даљњег. Представници Организационог одбора су, у складу са приликама, наставили да сарађују, што је омогућило да се Припремни одбор састане најпре 1946. године у Женеви, а потом и 1947. у Бек Хил Фалсу у Пенсилванији, и договори сазивање прве Генералне скупштине Светског савета цркава у Амстердаму, за 1948. годину.

2. Учешће оца Георгија Флоровског на Скупштини у Амстердаму

Пре но што се осврнемо на учешће оца Георгија на Генералној скупштини Светског савета цркава у Амстердаму, укажимо на оквире у којима је он развио своју екуменску делатност.

Прва екуменска активност оца Георгија везује се за једномесечне париске „колоквијуме“ које је у циљу вођења екуменских разговора са неправославнима организовао руски религиозни философ Николај Берђајев, у периоду између 1926. и 1932. године. На тим скуповима окупљала су се чувена имена париске богословске мисли. Од православних учешће у овим разговорима узимали су, поред Георгија Флоровског, отац Сергије Булгаков, Василије Зјенковски, Мирха-Лот Бородин, Борис Вишеславцев; од римокатолика: Жак Маритен, Габриел Марсел и Шарл ди Бос, а од протестаната:

⁴ Види Visser t’Hooft, 1979, 135–146.

⁵ У извештају са Генералне скупштине у Амстердаму, осврћући се на наведену теолошку основу Савета, отац Георгије ће подвући да „вера у Христа као Бога и Спаситеља реално обједињује оне који је чувају и исповедају“ и то не само на један психолошки, већ и дубоко онтолошки и еклисиолошки начин.

Марк Бегнер, Вилфред Моно и Огист Леф. Као професор Патристике на Институту Светог Сергија, и врсни познавалац историје⁶, Георгије Флоровски у поменутиим разговорима све више препознаје значај „повратка Оцима“ и „свештеног јелинства патристике“ из којих ће се касније развити и његова идеја „неопатристичке синтезе“⁷. Инсистирање на значају јелинског отачког предања у односу на руску религиозну философију с краја XIX и почетка XX века и потреби превредновања руске мисли и духовне културе у светлости јелинско-отачког предања, доприноси његовом све већем удаљавању од руске заједнице у Паризу. Ово удаљавање ће свој врхунац достићи са објављивањем његове студије „Путеви руског богословља“, која је била погрешно протумачена као својеврсно залагање оца Георгија за „јелинство“ у односу на „русијство“. Како се све више повлачио из кругова париске руске емиграције, тако се кроз ангажман при „Руском хришћанском студентском покрету“, а преко „Братства Св. Албана и Св. Сергија“, све више окретао Енглеској, где почиње да остварује и своје прве званичне екуменске контакте са Англиканцима.

У јулу 1937. године, учествује на првом великом екуменском скупу, то јест на Другој конференцији покрета *Вере и њорейка* организованом у Единбургу (Шкотска). То ће бити, према његовим речима, његово прво суочавање са проблемом трагичне историјско-догматске подељености хришћана и немогућности њеног превладавања људским снагама. Као што ћемо видети у наставку та констатација ће још додатно утврдити његову идеју о потреби повратка Оцима као аутентичним сведоцима саборног ума Цркве, ка чијем досезању треба да води и истински и аутентични екуменски дијалог.

У време издијања Другог светског рата, септембра 1939. године, отац Георгије се налази у Швајцарској, где дела као православни представник у раду Комисије за Веру и поредак. По окончању рата, наставља рад у

⁶ Отац Георгије Флоровски, пре него што се задесио у Паризу са остатком руске емиграције, живео је и радио у Одеси, где је почео да држи предавања на Историјско-филолошком факултету Царског Новгородског Универзитета. Од малих ногу показивао је велико интересовање за историју и често је говорио како је на њега пресудан утицај извршила „Свештена историја“ М. И. Богословског из које је за цео животног век понео следећу поуку: „Хришћанство није теоретисање о животу и није систем научних истина, већ Откривење Бога као чињеница Историје и вера као човеков одговор на Божије Откривење“. „Упознао сам се, бележи у наставку отац Георгије, са именима и догађајима Старога и Новога завета, и схватио да су и Стари и Нови завет по себи — историјска збивања, после чега ми је био заувек запречен пут у схоластику. Моје историјско осећање света се формирало још у детињству, благодарећи пре свега тој књизи“ (види Арсенијевић, 2005, 13, који се позива на Blane, 1993, 25).

⁷ Williams, 1965 32. Како у биографији оца Георгија Флоровског наводи Едрју Блејн: „хришћанско (=охристовљено) јелинство Отаца постаје његов 'умни завичај', основа његовог поимања света, критеријум његове процене историје руске религијске мисли, полазишна тачка за разумевање јелинске и енглеске религијске културе, и извор доприноса екуменском покрету као и критике истог“ (Blane, 1993, 49).

Организационом одбору за припрему Генералне скупштине, учествујући на заседањима у Женеви и Бек Хил Фалсу, да би се 1948. године појавио као најистакнутији православни представник на првој Генералној скупштини Светског савета цркава, која се одржала од 22. августа до 4. септембра, у Амстердаму.

3. Осврт оца Георгија Флоровског на Скупштину у Амстердаму

Основна тема која је заокупирала оца Георгија Флоровског на скупштини у Амстердаму, а и касније у току његовог ангажмана у екуменском дијалогу, била је тема раскола и поделе међу хришћанима. Он је већ тада указивао на то да екуменски дијалог треба сагледавати у светлу горућег хришћанског проблема разједињења, а не прилагођавати га програму и методама рада Лиге народа и Уједињених нација које су тада и саме настајале. Речено он недвосмислено истиче у свом обраћању на пленарном заседању Светског савета цркава, отпочињући свој говор, „Одреднице и разлике: екуменски циљеви и сумње“, следећим речима: „Екуменски проблем је проблем раскола и његовог исцељења“⁸. Такав његов приступ одмах је привукао пажњу.

У светлу оптимистичких иступа обележених окончањем Другог светског рата, где се на оснивање Светског савета цркава гледало као на већ остварено јединство хришћана, отац Георгије Флоровски се није либио да укаже на то да је овај Савет управо најверније сведочанство стања разједињености, а не уједињености хришћана. Наиме од самог почетка он указује на многобројне проблеме и потешкоће са којима се истински екуменски дијалог сусреће и са којима ће се тек сусретати, подвлачећи да „морамо бити смели и довољно храбри да се суочимо и признамо да та чињеница, ма колико тужна и непријатна била, заиста постоји“⁹.

У извештају са заседања прве Генералне скупштине Светског савета цркава у Амстердаму¹⁰, отац Георгије Флоровски истиче неколико важних и могли бисмо рећи основних идеја када је његово поимање учешћа православних на екуменским скуповима у питању. Иако је, како сам отац Георгије примећује, извештај писан на брзину и у једном сажетом формату, уз недовољно јасноће и прецизности, он ипак доноси основне смернице православним учесницима екуменског дијалога како у време оснивања Савета, тако и нама данас, неколико деценија после. У том смислу он представља и важно сведочанство неправославнима који желе да разумеју православни приступ и очекивања од екуменског дијалога.

⁸ Florovsky, 1948. Поред оца Георгија, на пленарном заседању су реч узели и Карл Барт и Чарлс Харолд Дод.

⁹ Florovsky, 1948.

¹⁰ Оригинал је објављен на француском језику у часопису Иреникон, 1949. године (*Irénikon* XXII, 1949, 5–25).

Извештај је подељен у три тематске целине. Прва се укратко бави питањем основне идеје и сврхе образовања Светског савета цркава; друга, најопширнија, разматра питање учешћа православних теолога у раду Савета, а у светлу одбијања једног одређеног броја православних аутокефалних цркава да у њему учествују и трећа, најсведенија, разматра рад секције за чије надгледање је био задужен отац Георгије, а која се односила на поимање Цркве у промислу Божијем.

3.1. Сврха оснивања Свeтског савета цркава

Светски савет цркава према оцу Георгију Флоровском треба разумети као место сусретања, размене идеја и вођења дијалога о спорним питањима од општег друштвеног, али надасве хришћанског значаја¹¹. Да бисмо се као Цркве могле посветити различитим друштвеним проблемима и понудити релевантна решења, неопходно је било, према његовом мишљењу, најпре решити стваран екуменски проблем, тј, проблем исцељења раскола међу хришћанима. Но и при томе, настојање за успостављањем јединства хришћана не би требало да се разуме искључиво као припрема за боље и успешније сучељавање са историјским приликама, већ као „Божански императив“, јер као што примећује отац Георгије, „хришћанска разједињеност значи ништа мање него неуспех хришћана да буду истински хришћани“. „Суд почиње са домом Господњим“, подвлачи отац Георгије, и наставља,

Није довољно да се крећемо ка екуменском помирењу неком врстом стратегије, било да је она мисионарска или евангелистичка или социјална или било која друга, уколико сама хришћанска свест није суочена са већим изазовом, самим Божанским изазовом. Морамо тражити јединство или поновно уједињење не зато што би оно могло да нас успешније и боље опреми у нашој историјској борби (...), већ зато што је јединство Божански императив, Божанска сврха и замисао, јер припада самом бићу хришћанства¹².

Да би се повратило ово раздијено и покидано јединство Цркве, било је неопходно, према указивању оца Георгија, превазићи, а не само превидети или заобићи, одређене историјске различитости, обремене хришћанским провинцијализмима или „протестантизмима локалне традиције“¹³ — што је израз Владимира Соловјева, на који се он често позивао. Имајући то у виду, сврха образовања Светског савета цркава почива управо на томе да се „промовише раст екуменске свести код припадника свих Цркава“¹⁴.

¹¹ При томе треба бити јасан да о. Георгије Флоровски овде нема на уму то да би Цркве требало да се заузму за решавање друштвених проблема на начин на који то чине секуларне организације. Оне су позване да понуде аутентична хришћанска решења проблема савременог друштва. А за то је, према мишљењу оца Георгија, најпре потребно решити суштински проблем, а то је проблем разједињености хришћана.

¹² Florovsky, 1948.

¹³ Florovsky, 1948.

¹⁴ На овом месту отац Георгије Флоровски подразумева васпостављање екуменске свести

Први корак у правцу превазилажења постојећих разлика било је само успостављање дијалога као начина за поновно откривање једни других, не би ли се тим најпре личним и пријатељским путем поново „устопоставио и открио заједнички језик“, који би тек онда могао да омогући истински теолошки дијалог.

Истински теолошки дијалог, остварив је према оцу Георгију само тамо где постоји „саборни ум“, какав је владао у првим вековима Хришћанства, односно у време када Црква није била подељена. Иако су и тада постојали спорови, управо је овај „саборни ум“, односно свест и осећај одговорности према томе да се припада једној, светој, саборној и апостолској Цркви којој је глава Христос чинио да се спор лакше превазиђе. Оног тренутка када се одустало од неговања и чувања „саборног ума“, дошло је до подеље хришћана, губљења „заједничког језика“, а онда и до нераздевања и неповерења. Сада да би се повратило изгубљено јединство, требало је, према мишљењу оца Георгија, кренути супротним правцем: најпре повратити поверење једних према другима, не би ли се пронашао заједнички језик, а тек онда, евентуално дошло и до саборног ума благодаћу Божијом, који би потврду нашао у заједничком литургијском општењу¹⁵.

Нису били ретки они који су сматрали да до поновног уједињења хришћана може доћи искључиво људским напорима стварањем и организовањем различитих екуменских организација, састављањем одговарајућих извештаја или пак сабирањем одговарајућих људи на екуменска заседања и скупштине. Управо је против таквог једног приступа отац Георгије наглашавао како је уједињење хришћана искључиво

и међу самим православнима који су своју разједињеност између осталог пројавили и својим неучествовањем на Скупштини у Амстердаму, где су пројавили да њихови „локални интереси“ имају примат у односу на Предање.

¹⁵ Ову идеју отац Георгије развија у тексту „Црква — њена природа и задатак“, који је написан за зборник о Цркви који је припремала његова радна секција на скупштини у Амстердаму. У том тексту бележи: „Хришћанство *јесће* заједничарење, заједница, пријатељство, братство, 'друштво', *coetus fidelium*. И, сасвим сигурно, такав опис Хришћанства може бити користан за прво приближно одређење. Али, то одређење, очигледно, захтева даље прецизирање, јер у њему недостаје оно кључно. Морамо се запитати: у чему је тачно укорењено и на чему се заснива то јединство и заједништво многих? Каква је то сила која обједињује многе и сједињује их једне са другима? Да ли је то пуки друштвени инстинкт, нека сила друштвене кохезије, подстицај узајамне склоности или, пак, било које друго природно привлачење? Да ли је ово јединство засновано напросто на једнодушности, на истоветности погледа и убеђења? Краће говорећи, да ли је хришћанска заједница, Црква — обична људска заједница, заједница људи? Јасно сведочанство Новог завета нас, наравно, уздиже далеко изнад овог пуког човечанског нивоа. Хришћани су уједињени не само једни са другима, већ они, пре свега, једу *једно* — у *Христју*, и ово заједничарење *са Христјом* јесте оно једино што чини могућим људско заједничарење, и то најпре — у *Њему*. Средиште јединства јесте *Госпој*, и сила која остварује и савршава то јединство *јесће Дух Свети*. Хришћани творе ово јединство по Божијем промислу: Вољом и Силом Божијом. Њихово јединство долази — *свише*“ (Флоровски, 2005, 417). Види такође: Florovsky, 1954, 171–216.

„дар Божији“¹⁶. Из тог разлога, Савет не би требало поимати као некакву институцију или надцрквену организацију¹⁷, која би се као таква наметнула Црквама чланицама, већ као један „динамички“ процес укључен у „божанску икономију хришћанске историје“.

Савет је једно консултативно тело намењено за остваривање сарадње и дијалога. Оно је стога морало да поседује одређену методу рада која је у његовом случају подразумевала примање изјава или извештаја које би му Цркве чланице достављале и које би он потом враћао Црквама на увид и евентуалну практичну примену¹⁸. Сходно томе, сав успех рада Савета, као и свих других екуменских организација, зависио је управо од самих Цркава, односно њиховог одговора на питања, предлоге или позиве које су оне једне другима упућивале преко рада Савета (генералних скупштина или у оквиру радних група и секција). У том смислу, примећује отац Георгије, „Амстердам, као и сваки други екуменски скуп, није ништа друго до отпочињање разговора, а не његов крај“. То је место где се питања постављају, а одговоре ће на њих дати саме Цркве, њихови пастири и верници, а не представници сабрани на заседањима. Из тог разлога је увек требало бити веома обазрив и јасно разликовати непосредне задатке којима се Савет могао посветити пружањем одређене експертизе од коначног циља успостављања јединства који никада није био нити ће икада бити у рукама Савета.

Оцењујући да је модел рада и сама интерна организација Савета недвосмислено обојена начином рада својственим протестантским верским заједницама и црквама, отац Георгије се не устручава да постави питање о томе какав је значај и улога учешћа православних представника у раду таквог једног тела и има ли Православна црква икакву сврху у таквом једном учествовању, што нас доводи до друге тематске целине његовог извештаја.

3.2. Учешће православних у Свешком савешћу цркава

Иако примећује да би многи, које назива „страшљивима“ и „подозривима“, рекли како православни немају шта да траже у таквим удружењима и организацијама, отац Георгије Флоровски се изричито супротставља таквом једном приступу. Разматрајући питање учешћа православних

¹⁶ Интересантно је приметити да је на томе инсистирао и Карл Барт у свом јавном обраћању на скупштини у Амстердаму. Види Visser t’Hooft, 1949, 32.

¹⁷ Ову идеју ће у нешто развијенијој форми развити у свом иступању на Генералној скупштини у Њу Делхију, 1961. године, где ће јасно подвући како Светски савет цркава није никаква „супер-Црква“, са својом властитом еклисиологијом, већ представља „сервис“ у служби Црква преко којег оне могу да остваре живи контакт (види Florovsky, 1963, 58–70).

¹⁸ У извештају са скупштине он, између осталог подвлачи да су сва екуменска документа, само документа, а не исповедања вере и да би било „преурањено и утопијски од ових изјава, проистеклих из раздељеног хришћанства, изискивати пуноћу православља као и догматску прецизност и јасан теолошки језик“.

представника у екуменском покрету уопште, и у Светском савету цркава посебно, он износи две основне идеје које и данас имају непромењену тежину. Најпре, учешће православних у екуменском покрету потребно је разумети у духу мисионарске делатности: „Учешће у екуменском покрету разумем као учешће у екуменском разговору или дијалогу и сматрам, подвлачи отац Георгије, да је такво једно учешће не само допуштено и могуће за православне, већ и директан задатак који проистиче из саме суштине православне свести и одговорности“. Потом, сведочити се мора изнутра, а не споља, „у својству сапутника и сажитеља“, јер само изнутра, у директном сусрету и разговору, могуће је понудити и извести васељенска решења релевантна за све учеснике дијалога па и шире.

Отац Георгије ће поприличан акценат ставити на мисионарску делатност Православне цркве у оквиру екуменских сусрета што ће поједини протумачити као својеврсну мисионарску делатност православних међу протестантима¹⁹. Међутим, то није била нити намера нити жеља оца Георгија, који се јасно супротстављао сваком облику унијатства и прозелитизма и сматрао их дијаметрално супротним истинском хришћанском етосу и непримереним истинском екуменском дијалогу. „У подељеном хришћанству нико не може бити у потпуности хришћанин“, истиче у свом иступању отац Георгије, „чак и ако се налази у пуној истини и сигуран је у своју потпуну верност и послушност истини једанпут предању свима, јер никоме није дозвољена слобода од одговорности за друге. Свако је — и то је привилегија хришћана, истовремено одбојна и славна — чувар своје браће“²⁰. У тренутку када су и протестантске цркве почеле са преиспитивањем властитог предања, православни су их могли сусрести управо на том, што отац Георгије назива „заједничком терену“, тј, на терену „неподељене Цркве“, указивањем на значај заједничког Предања наслеђеног од Апостола и Отаца²¹. У томе је отац Георгије Флоровски видео превасходну мисију и призивање Православне цркве у екуменском дијалогу.

С тим у вези, отац Георгије оштро је осуђивао и промашајем сматрао сваки покушај православних да своје сведочанство сведу на одбрану „савременог Истока“ или свог „локалног“ црквеног предања. Ови аспекти према њему јесу важни, али су секундарни и морају бити стављени по страни,

¹⁹ Nicoloff, B., Yuszuk, R., 1968, 10.

²⁰ Florovsky, 1948.

²¹ Идеју према којој се јединство хришћана може остварити кроз „повратак Оцима“, као онима који су нам у наслеђе оставили опробану и проверену „методологију“ дављења теолошким питањима (можда би се на овом месту требало нарочито подвући „теолошким“, а не друштвеним, социјалним, психолошким и разним другим питањима, која се свакако могу послужити отачким искуством, али не и заснивати искључиво на њему будући да те дисциплине поседују властите методологије рада) и начина превладавања унутрашњих подела хришћана, отац Георгије развија и у говору на свечаном отварању Светог Владимира у Њујорку, новембра 1948. године (Florovsky, 1949a, 65–71).

када се има у виду основно назначење екуменског дијалога, које треба разумети као васпостављање јединства међу раздељеним хришћанима кроз постизање „саборног ума“. Доктринарна прецизност нам у том смислу само може помоћи да повратимо саборни ум, што је изводљиво уколико, ма било то и само на тренутак, по страни оставимо наше локалне традиције.

Ослањањем управо на то наслеђено апостолско и отачко Предање чини да се православни теолог не осећа изгубљеним пред изазовима који се пред њим појављују при екуменским сусретима и разговорима. Разлог томе је, како примећује отац Георгије, то што се православни теолог, при оваквим сусретима, имајући у виду озбиљност и значај истих, никада не ослања на „своје личне претпоставке или размишљања, теолошка становишта, већ на неоспорно и непроменљиво учење васељенске Цркве“. Јединствено Предање утемељено на Васељенским саборима и светим Оцима и потврђивано на евхаристијским сабрањима једино је кадро, према мишљењу оца Георгија Флоровског да изађе изван оквира историјских неспоразума и пружи „заједнички терен“ за дијалог²².

Међутим, слаб одзив православних на Генералној скупштини у Амстердаму (од предвиђених осамдесет и пет места, попуњено је било свега двадесет и пет), отац Георгије објашњава одлуком о екуменским питањима усвојеном од стране поглавара и представника православних аутокефалних цркава, на заседању у Москви одржаном од 8. до 17. јула 1948. године²³. Одлуку о неучествовању на Генералној скупштини и у екуменском дијалогу уопште, потписала је већина православних аутокефалних цркава. Иако се у свом осврту на Генералну скупштину, отац Георгије не задржава детаљно на московској одлуци као таквој, он ипак наглашава, како је она производ управо тог погрешног приступа православних хришћана који предност дају различитим локалним традицијама пре него васељенском и светоотачком Предању. Оно што он оцењује од пресудног значаја када је учешће православних у екуменском покрету у питању, није толико бројчано стање делегација, њихова „географска и етничка заступљеност“, већ „непоколебљивост, одлучност, упорност и дубина“ аутентичног сведочења васељенске Истине.

Речено нас доводи до последњег сегмента извештаја оца Георгија посвећеног раду секције чији је он био део, а која се бавила питањем Цркве.

²² Ову идеју отац Георгије поближе објашњава у већ наведеном тексту „Црква — њена природа и задатак“, где пише: „Изгледа да, у наше време, морамо да надиђемо савремене богословске спорове, да бисмо изнова задобили ширу историјску перспективу, да бисмо обновили истинити ‘саборни ум’, који би обухватио целину историјског опита Цркве у њеном хоћењу кроз векове“ (Флоровски, 2005, 415). Ову мисао додатно развија у тексту који је објавио неких петнаестак година после: „Primitive Tradition and the Traditions“ (Morris, 1962, 28–38), где прави разлику између „екуменизма у времену“ и „екуменизма у простору“ (види о томе: Данкерт, 2012).

²³ Текст Одлуке објављен је у часопису *The Ecumenical Review*, 1/2 (1949), 189–191.

3.3. Метода рада Свешћеног савета црква

Према оцни оца Георгија Флоровског најзначајнија места екуменског промишљања и рада нису пленарна заседања нити генералне скупштине, него континуиран рад који се одвија у мањим групама и специјализованим секцијама. Прави импулс и динамику екуменском дијалогу дају управо живе расправе које се одвијају у оквиру издвојених секција, а које извештаји углавном нису у могућности да пренесу.

У овом последњем делу извештаја јасно се види значај који је отац Георгије придавао раду Комисије за Веру и поредак, а у односу на Комисију за Живот и рад. Док је ова последња веома мало пажње посвећивала теолошком дијалогу, сматрајући да „догма раздељује док служба²⁴ уједињује“, Комисија за Веру и поредак чинила је управо супротно. Наиме, у Комисији за Веру и поредак полазило се од тога да је неопходно најпре теолошки расветлити историјске разлоге поделе хришћана, како би се тек после приступило уједначеној активности у свету. Без превазилажења догматских разлика, ни харитативна нити било која друга друштвено-ангажована делатност уједињених хришћана не би имала дуготрајније нити далекосежније последице²⁵. То не значи да је отац Георгије био начелно против „примењеног“ хришћанског сведочења у свету кроз најразличитије делатности, али је сматрао да хришћанству, уколико се упути тим правцем, прети опасност да и само веома брзо буде поробљено и дискредитовано светом. Према томе, уместо да унесе промену у свету, оно ће и само бити ослабљено и промењено светом и његовом логиком.

С обзиром на речено, једно од основних и првих питања које се поставило у оквиру његове радне секције односило се управо на саму методологију рада Савета. Наиме, на самом почетку се поставило питање како поступати у раду: да ли тако што би се детаљно сачињавале листе спорних и мање спорних места, или је требало почети од констатације да међу конфесијама постоји једно дубоко неслагање и то по питању теолошког учења у целини. Иако је први начин већ одређени низ година доминирао екуменским сусретима, овај пут он је био замењен другим принципом који је пошао од јасног и недвосмисленог изражавања теолошког неслагања. Епицентар тог неслагања на Скупштини у Амстердаму било је поимање Цркве, а пре свега апостолског прејемства.

²⁴ Овде се мисли на харитативну делатност.

²⁵ Отац Георгије ће са жаљењем, неколико година касније, изразити своје неслагање са усмерењем који Екуменски покрет све више задобија, а који је управо био у духу Покрета Живот и рад. Отац Георгије је у том смислу понављао да они који од разједињеног хришћанства полазе као од прихватљивог и нормалног стања и на њега гледају помирљиво, нису истински кадри да раде на васпостављању уједињења хришћана, јер они сами на ту разједињеност не гледају као на аномалију, што повлачи за собом да свету нису у стању да понуде ни било какав истински препород.

Комисији за Веру и Поредак било је стога остављено у задатак да начини зборник радова о Цркви, управо на темељима које је поставио Амстердам²⁶. Отац Георгије и у извештају подвлачи да је сам назив Светски савет цркава погрешан, с обзиром да реч Црква не познаје множину и да одвојене конфесије није могуће поистоветити са Црквом. „Пристајемо на то да Црквама називамо наше деноминације у смислу који Нови завет никада не би прихватио“, подвлачи отац Георгије. Усвојени назив Савета речито говори о томе да хришћани на њихову разједињеност не гледају као на некакву аномалију на Телу Цркве, већ као на њено нормално и природно стање.

Иако сматра да не доликује једном православном теологу да се изјашњава о одсуству Римокатоличке цркве из екуменског дијалога, отац Георгије оцењује да би њено присуство превасходно користило православнима, али је свестан и чињенице да би оно могло да отежа, ако не и уназади дијалог са протестантским црквама. У том смислу закључује да, уколико се Савет пројави као „нова стварност“, тј. Црква, Дух Свети који ту стварност твори ће изнаћи начин да у њу као у „заједницу светих“ укључи и Римокатоличку цркву. Наиме, подвлачи отац Георгије, „јединство које ми тражимо је управо то јединство које, историјски или емпиријски гледано, не постоји. У сваком случају, екуменски не значи, и не би требало да значи, пан-протестантски или не-римски, или нешто слично. Никаква права екуменска сарадња, никакво право хришћанско заједништво, а очигледно ни поновно успостављање хришћанског јединства се не може постићи уколико се Рим не узме у обзир. (...) Крајње уједињење хришћанства мора да буде истински свеукупно и универзално. Све остало је неизбежно делимично и привремено, а у основи неадекватно и непотпуно, а можда чак и одводи у заблуду“²⁷. У том смислу називати Савет цркава „светским“, без учешћа Римокатоличке цркве, указује и са тог аспекта на његову проблематичност.

Имајући све речено у виду отац Георгије Флоровски, у закључку извештаја, поздравља одлучност са којом су раздвојени хришћани иступили у правцу остваривања прекинутог јединства. Порука која је била упућена са Генералне скупштине у Амстердаму: „Имамо намеру да останемо заједно“, иако изражава свест о „дубоко проживљеном осећају јединства, заједничке хришћанске одговорности и солидарности под знаком вере у Христа“, вреди управо због тога што ничим не прикрива нити умањује веома дубоку разлику и поделу која се међу сабранима на скупштини трагично пројавила.

---

²⁶ Зборник је објављен под називом *The Universal Church in God's Design*, Student Christian Movement, London, 1948. Отац Георгије Флоровски даје и свој лични допринос, као што смо већ рекли, текстом „Црква — њена природа и задатак“.

²⁷ Florovsky, 1948.

4. Закључак

Иако ће неки оценити како је пред крај живота, отац Георгије постао резервисан према екуменском дијалогу, па чак и „анти-екумениста“, то не одговара реалном стању ствари. Отац Георгије ће за себе рећи да је он увек био „веома критичан“, а да је та критика била заснована управо на његовој истинској бризи када је проблем хришћанског јединства у питању²⁸.

Као што смо могли видети, Екуменски покрет је заживео и добио на значају у послератном периоду, у тренутку када су почеле да се образују и различите међународне организације. Како се дијалог међу хришћанима не би претворио у пружање подршке некој одређеној друштвеној тежњи или политичком систему, отац Георгије је од самог почетка инсистирао на томе да је суштина екуменског дијалога уопште, и оснивања Светског савета цркава посебно, теолошки дијалог концентрисан на превазилажење разједињености хришћана. У том смислу, „никакви секуларни савезници, ма какво име они носили, не могу помоћи решавању хришћанског питања“. Као хришћани, подвлачи отац Георгије на пленарном заседању у Амстердаму, „ми поседујемо само једног небеског Савезника, нашег Господа Исуса Христа, коме је дата сва моћ и на небу и на земљи, чак и у овом нашем збуњеном и бунтовном свету. (...) Христос је Господ и Господар историје, а не само наших душа“²⁹.

Иако се Генерална скупштина у Амстердаму одвијала у конкретним историјским приликама, које не би требало сметнути с ума, и представљала тек зачетак екуменског дијалога, она је ипак идентификовала неколико важних поставки када је разумевање екуменског дијалога у питању и са тог аспекта она је и за нас данас од непроцењивог значаја. За православне теологе осврт оца Георгија Флоровског нарочито представља сигуран оријентир и неурушив темељ њиховом даљем прегалаштву на овом пољу хришћанске мисије³⁰.

Подвучимо стога, а у сврху закључка, места на којима је отац Георгије инсистирао током свог учешћа на Скупштини у Амстердаму:

1) Ни на који начин не превиђати реалност и трагедију хришћанске разједињености. Уколико се она једноставно пренебрегне бледуњавим помирљивим тоном, онда читаво екуменско прегалаштво губи на значају. Према оцу Георгију, треба бити јасан у томе да разједињеност као таква представља непремостиву препреку хришћанској мисији и хришћанском сведочанству у свету. Својом разједињеношћу хришћани сами доводе у

²⁸ Види: Nicoloff, B., Yuszuk, R., 1968, 10.

²⁹ Florovsky, 1948.

³⁰ Вредна запажања на ову тему дао је о. Радован Биговић. Види: Bigović, 2013a, као и Bigović, 2013b.

питање „Благу вест“ коју проповедају и којом желе да допринесу преображају како себе тако и друштва у целини и света.

2) Потреба за васпостављањем хришћанског јединства не сме бити изазвана нити заснована на било ком друштвеном, политичком или неком другом разлогу, већ једино и искључиво на томе што оно представља „Божански императив“. Бог у којег као хришћани верујемо и којег исповедамо јесте Бог који је дошао у свет да грешнике спасе и да их приведе и врати у заједницу са Оцем, Духом Светим. Јединство је према томе у самој бити хришћанства.

3) С обзиром на то да се чињеница разједињеног хришћанства дотиче конкретних људи и њихових живота, а самим тим и њиховог спасења, неопходно је да се једни према другима односимо са пуном пажњом, уважавањем и одговорношћу. С тим у вези неопходно је озбиљно теолошки приступити различитим хришћанским предањима и извести их на светлост васељенских решења каква познаје и у себи садржи богата хришћанска апостолска и светоотачка и литургијски осведочавана Традиција. Тражити да се јединство хришћана постигне мирењем различитих локалних предања, најчешће заснованих на локалним интересима, најдаље може довести до некаквих временски ограничених споразума, али не и до истинског литургијског и канонског уједињења хришћана³¹.

4) Да би се изгубљено јединство могло повратити било је неопходно најпре једне друге сусрести и боље упознати. Васпостављени теолошки дијалог је пројавио неспоразуме који наступају чак и при употреби истоветних речи и термина. Из тог разлога било је неопходно повратити пре свега „заједнички језик“, не би ли се преко њега дошло до васпостављања „саборног ума“, јединог кадрога да покрене истински и озбиљан *йрејорог* у свету.

5) Да би се то постигло, било је неопходно да Светски савет цркава остане веран свом задатку и својој мисији, тј. да служи уједињењу хришћана. Да ли је Савет остао веран том путу и колико је на њему имао успеха, представља предмет неке следеће студије.

---

³¹ О томе опширније видети у излагању еп. Атанасија Јевтића на Међународном симпозиону посвећеном мисли и делу оца Георгија Флоровског одржаног на Институту Светог Сергија у Паризу, од 27–29. новембра 2009. године: „Père Georges Florovsky — sur les *Limites de l'Eglise*“ (публикација на француском језику у припреми. Текст на српском објављен је у: Јевтић, 2010).

Литература

- Арсенијевић, М. (2005). Живот преображен у Цркву. У Флоровски, Г. *Црква је живиој*. Београд.
- Bigović, R. (2013a). Orthodox-Protestant Dialogue and Mission. У *My Brother's Keeper. Human Dignity, Freedom and Rights from the Perspective of the Orthodox Church* (стр. 136–149). Los Angeles: Sebastian Press.
- Bigović, R. (2013b). The Orthodox Church and the Ecumenical Movement. У *My Brother's Keeper. Human Dignity, Freedom and Rights from the Perspective of the Orthodox Church* (стр. 87–97). Los Angeles: Sebastian Press.
- Blane, A. (ed.). (1993). A Sketch of the Life of Georges Florovsky. У *Georges Florovsky — Russian Intellectual, Orthodox Churchman* (11–217). Crestwood – New York: SVS Press.
- Visser t'Hooft, W. A. (1949). *The First Assembly of the World Council of Churches*. London.
- Visser t'Hooft, W. A. (1979). Fr. Georges Florovsky's Role in the Formation of the WCC. *St. Vladimir's Theological Quarterly*, 23: 3–4, 135–146.
- Visser t'Hooft, W. A. (1982). *The Genesis and Formation of the World Council of Churches*. Geneva.
- Williams, G. H. (1965). Georges Vasilievitch Florovsky: His American Career (1948–1965). *The Greek Orthodox Review*, XI: 1.
- Данкерт, С. (2012). Три писма оца Георгија Флоровског о екуменизму. *Црквене студије*, 9, 221–244.
- Јевтић, А. (2010). Отац Георгије Флоровски о границама Цркве. *Вугослов*, 57, 8–24.
- Nicoloff, B., Yuszuk, R. (1968). Interview with Georges Florovsky. *Concern*, Vol. 3, № 4, 9–12.
- Patelos, C. G. (ed.) (1978). Encyclical of the Church of Constantinople unto all the Churches. У *The Orthodox Church in the ecumenical Movement* (30–31), Geneva.
- The Universal Church in God's Design*. (1948). London: Student Christian Movement.
- Fitzgerald, T. E. (2004). *The Ecumenical Movement. An Introductory History (Contributions to the Study of Religion, № 72)*. London.
- Florovsky, G. (1948). Determinations and Distinctions. Ecumenical Aims and Doubts. *Sobornost*, 4 (Winter), 126–132.
- Florovsky, G. (1949a). The Legacy and the Task of Orthodox Theology. *Anglican Theological Review*, 31/2, 65–71.
- Florovsky, G. (1949b). Une vue sur l'Assemblée d'Amsterdam. *Irénikon*, XXII, 5–25.

- Florovsky, G. (1954). The Orthodox Churches and the ecumenical Movement Prior to 1910. У Rouse, R. and Neill, S. C. (ed.). *A History of the Ecumenical Movement* (171–216). London.
- Florovsky, G. (1962). Primitive Tradition and the Traditions. У Morris, W. S. (ed.). *The Unity We Seek* (стр. 28–38). Toronto: Ryerson Press.
- Florovsky, G. (1963). Obedience and Witness. У Mackie, R., West, C. (ed.). *The Sufficiency of God: Essays in Honor of W. A. Visser't Hooft* (58–70). London: Student Christian Movement Press.
- Флоровски, Г. (2005). Црква — њена природа и задатак. У Флоровски, Г. *Црква је живи* (стр. 415–426). Београд.

Julija Vidović

Institut Catholique de Paris

**In the Service of Christian Unity — the Ecumenical Zeal
of Fr. George Florovsky and His Contribution to the
Establishment of the World Council of Churches**

Fr. George Florovsky was the theological spokesman of the Orthodox Church at the WCC in Amsterdam 1948, and was already well-known as the most significant Orthodox representative in the Ecumenical dialogue. Through this research we emphasized a few key points in the forming process of the WCC. This article is an examination of the activity of Fr. Florovsky, and an attempt to stress as much as possible his significance and impact in our time, and to point out actuality of his thought and work.

Key words: George Florovsky, the World Council of Churches, Ecumenism, Unity of the Church.

Датум пријема чланка: 28. 5. 2015.

Датум прихватања чланка за објављивање: 17. 12. 2015.